

Het bijbelse kernwoord Zoon des Mensen ¹

Bijna uitsluitend in de vier Evangelieën vinden we de uitdrukking Zoon des Mensen ² Jezus duidt met die benaming Zichzelf aan. ³ Op het eerste gezicht lijkt het, alsof Hij Zich ermee wil voorstellen als een „mensenkind“, gewoon net als ieder ander. Als Jezus Zichzelf de Zoon des

Mensen noemt, zou Hij het volgens sommigen hebben over: ‘zulk soort mensen als Ik ben’. Men heeft dan ook wel gedacht, dat de oorsprong van deze benaming moet worden gezocht in een tekst als die van Ps. 8 : 5: „Wat is de mens, dat Gij zijner gedenkt en de zoon des mensen, dat Gij hem bezoekt?“ Zie ook Ezechiël die herhaaldelijk toegesproken wordt als: een mensenkind (Ez. 2:1).⁴

Een Messiaanse titel

E. Stauffer ⁵ zegt echter o.i. terecht, dat deze benaming een zeer hoge ‘titel’ is: „Ungefähr die anspruchvollste Selbstpredikation die ein Mensch im antiken Orient überhaupt in den Mund nehmen konnte.“ Jezus sprak daarmee over Zichzelf in grote bescheidenheid (Vermes), maar zo sprak Hij intussen wel op een Aramese wijze over Zichzelf als een persoon in hoogheid.

Deze zelfaanduiding van Jezus moet immers in verband staan met wat het boek Daniël zegt over de Zoon des Mensen (Dan. 7:13, 14); een autoritatieve Messiaanse gestalte (soms door een Evangelist Jezus in de mond gelegd en reeds in gebruik bij de eerste volgelingen van Jezus (I.H. Marshal). In het visioen van de vier wereldrijken, die in de gedaante van vier dieren opkomen (leeuw met arendsvleugels, beer, luipaard en monster met tien horens) komt in Dan. 7 een passage voor, waarin God, de Oude van dagen de wereldheersers in het gericht doet komen en de vier wereldrijken doet vergaan. En dan geeft God de heerschappij aan Eén, Die komt met de wolken des hemels als een die op een mens lijkt (!) (i.t.t.de genoemde dieren), als eens mensen zoon (vss.13, 14), maar die tevens van goddelijke origine is. Kennelijk is hier een Messiaanse figuur mee bedoeld, met autoriteit. En Deze is Wereldheerser, Redder en Rechter tegelijk.

1 Henoch 37-71 en 4 Ezra 13 tekenen dit beeld na. De Zoon des Mensen is daar een Heerser, preëxistent, bij de troon van God en door God aangewezen als de Eerstgeborene om Vorst over 's Heeren volk te zijn. Aan het eind der dagen houdt Hij het grote feestmaal met hen, die Hij daartoe uit de doden heeft opgewekt. Een paradijskoning over een wereld zonder noden. Hij heeft dan alle boze machten vernietigd.

¹ We behandelen hier niet de aanduiding ‘Zoon van God’ die in het NT door en voor Jezus ook wordt gebruikt.

² Gr. *‘ho huios tou anthropou’*

³ Naast de Evangelieën komt de benaming Zoon des Mensen in het NT slechts voor in: Hand. 7:56; Hebr. 2:6 (citaat uit Ps. 8:5) en Openb.1:13; 14:14 (toespeling op Dan. 7:13). Deze aanduiding is een zelfaanduiding van Jezus. Mensen om Hem heen en na Zijn opstanding gebruikten deze benaming niet. Ook de Vroege Kerk deed dat niet. Aldus I. Howard Marshall in *Dictionary of Jesus and the Gospels* (ed. Joel B. Green, Scot McKnight, I.Howard Marshall; Leicester 1992); s.v. Son of Man, blz.775vv.

⁴ Op de afbeelding: Jezus die aan Zijn discipelen vraagt: ‘Maar gij, wie zegt gij, dat Ik ben’ (Matth. 16:15)

⁵ Zo E. Stauffer, *Theologie des Neuen Testaments*; Genève 1945, par.24.

Heerlijkheid, verhuld in lijden

Volgens de vier Evangelieën noemt Jezus Zichzelf de Zoon des Mensen ⁶ en spreekt Hij soms ook over Zijn zitten ter rechterhand Gods (Matth. 26 : 64; Mark. 8:38; 13:26; 14:62). Hij komt op de wolken des hemels om te oordelen in heerlijkheid. Hij komt terug als de Rechter van hemel en aarde in glorie. In Ps. 11:1; Zach.12:10 wordt dit van God gezegd. In Dan.7 is in elk geval sprake van een gestalte in nauw verband met ‘de Oude van dagen’, God Zelf.

Die heerlijkheid van de Zoon des Mensen in de gestalte van Jezus verbergt zich echter tijdens Zijn gang op aarde naar Golgotha. De in noot 2 genoemde Marshall stelt vast, dat Jezus, als Hij Zichzelf Zoon des Mensen noemt in het Markus-evangelie (waar de titel 14 keer voorkomt) Zich hoge autoriteit toekent (bijv. vergeving van zonden; Mark.2:10), maar tegelijk ook spreekt Jezus dan over Zijn lijden en opstanding (bijv. Mark.8:31). ⁷

Conclusie: Jezus’ weg gaat op weg naar Zijn heerlijkheid door de diepte van vernedering heen. Hij is de arme en verachte, een zachtmoedige en rechtvaardige lijder, lijdende Knecht des Heeren. En daarmee ligt dan het heerlijkheidsperspectief verweven met het motief van de lijdende Knecht des Heeren van Jes. 52:13 – 53:12. In de verhulling van Zijn lijden (Luk. 18:31vv) ligt Zijn hoogheid verborgen (Mark. 9:12; 10 : 45; Luk. 12 : 8). Zo is Hij de Messias, ook in Jezus’ eigen ogen Zelf.

Met andere woorden: Jezus sprak over Zichzelf in Messiaanse termen; dat is Zijn zelfaanduiding. De benaming Zoon des Mensen is derhalve geen schepping van de vroege kerk. Na de Evangelieën komen we de benaming Zoon des Mensen in het NT nagenoeg niet meer tegen (zie noot 2). Het zou dan ook wel eens kunnen zijn, dat de eerste christenen na de opstanding de benaming Zoon des Mensen voor Jezus niet gebruikten, omdat dat kon worden opgevat als een tegenstelling met Jezus’ Godheid, c.q. Zijn Zoon van God zijn. ⁸ En het kan zijn, dat we ook in onze tijd waken moeten tegen al te veel nadruk op de mensheid van Jezus.

We sluiten af met een voorbeeld. Iemand raakte met zijn auto van een gladde weg af en kwam in het water van een vaart terecht. Gelukkig was daar een voorbijganger die kans zag om hem uit zijn auto te bevrijden. Enige tijd later stond de automobilist voor de rechter om zich te verantwoorden over zijn rijgedrag. De rechter sprak hem toe en zei: ‘Ik moet u vandaag veroordelen, ik ben immers uw rechter, maar toen u bijna verdronk bij uw ongeluk met uw auto was ik het die u van de verdrinkingsdood redde; ik was uw redder.

Zo is Jezus voor de Zijnen Rechter op de dag der dagen, Die hen beoordeelt naar wat zij deden, goed of kwaad. Gelukkig, als u en ik Hem dan evenwel ook mogen ontmoeten als onze Redder die Zijn leven gaf voor ons behoud op Golgotha.

⁶ J. Dunn neemt aan, dat Jezus het Aramese idioom gebruikte om Zichzelf met de benaming Zoon des Mensen aan te duiden. Zo I. Howard Marshall, *a.w.*, blz.780.

⁷ Zo ook in Mattheüs waar de titel 30 keer voorkomt. Mattheüs accentueert sterk de identiteit van Jezus als de komende Zoon des Mensen en als een gestalte die op aarde is verworpen. Het beeld dat Lukas ons geeft (in zijn 25 keer genoemde aanduiding Zoon des Mensen) spoort met dat van Mattheüs en Markus. Johannes (hij spreekt 13 keer over de Zoon des Mensen en legt dan vooral de nadruk op Jezus’ verhoging (= ook in kruisiging). Vgl. Joh.3:13; 8:28.

⁸ De enige tekst die hiermee niet lijkt te sporen, is Hand.7:56. Maar het kan zijn, dat Jezus Zich als de Zoon des Mensen tevoren aan Stefanus had bekend gemaakt.

Excurs:

Het boek 1 Henoch (37-71; 3^e eeuw vC)) geeft de volgende beschrijving van de Zoon des Mensen:

En ik vroeg aan de engel die mij begeleidde en mij alle verborgen dingen toonde, aangaande die Zoon des Mensen, wie hij was, waar hij vandaan kwam, en waarom hij de Ene met een wijs hoofd vergezeld? En hij antwoordde en zei tegen mij: dit is de Zoon des Mensen die rechtvaardigheid heeft, bij wie rechtvaardigheid verblijft, en die alle schatten van wat verborgen is openbaart...

En deze Zoon des Mensen die gij gezien hebt, zal de koningen en de machthebbers van hun zetels doen opstaan, en de geweldigen van hun troon, en zal de teugels der geweldenaars losmaken, en de tanden der zondaars breken. En hij zal de koningen van hun tronen en koninkrijken halen, omdat zij Hem niet verheerlijken en prijzen, en evenmin nederig erkennen uit welke bron hen een koninkrijk was toebedeeld. En hij zal de gelaatsuitdrukking van de geweldenaars omlaag halen, en zal hen van schaamte vervullen. En duisternis zal hun verblijfplaats zijn, en wormen zullen een bed voor hen zijn. En zij zullen niet de hoop verkrijgen om van hun bed op te staan, omdat zij de naam van de Heer der Geesten niet verheerlijken.

4 Ezra, 13 (1^e eeuw nC?):

32 En als deze dingen geschieden, en de tekenen gebeuren, die ik u tevoren getoond heb, dan zal mijn Zoon geopenbaard worden die gij als een man hebt zien opkomen.

33 En wanneer alle volken zijn stem zullen horen, zo zal een ieder in zijn land zijn krijg, die hij tegen de andere had, laten varen.

34 En een ontelbare menigte zal bijeen vergaderen, alsof zij wilden komen en hem bestrijden.

35 Doch hij zal staan op de spits van de berg Sion.

36 Sion nu zal komen, en het zal bereid en opgebouwd aan allen vertoond worden, gelijk gij gezien hebt, dat de berg zonder handen werd uitgehouden.

37 Doch deze mijn Zoon zal de dingen bestraffen, die de volken uitgevonden hebben, namelijk deze hun goddeloosheden, welke het onweder nabij komen vanwege hun kwade gedachten, en pijnigingen, waarmee zij zullen beginnen gepijnigd te worden,

38 Die met de vlam worden vergeleken; en hij zal hen verderven zonder arbeid, door de wet, die met vuur wordt vergeleken.